

Biografija o Titu koja nadomješta dosadašnje biografije *Ivo i Slavko Goldstein, Tito, Zagreb: Profil, 2015., 911 str.*

Sve do ove godine najbolja cjelovita postjugoslavenska biografija Josipa Broza Tita na našim prostorima bila je knjiga britanskog autora Jaspera Ridleya *Tito: biografija*.¹ Iako toj knjizi nije bilo većih zamjerki, riječ je o kompilaciji uglavnom već objavljenih materijala i bilo je jasno da intelektualni i znanstveni auditoriji očekuju knjigu domaćih autora o toj temi. Ta je praznina popunjena proljetos, novim izdanjem zagrebačkog „Profila“ pod nedvosmislenim naslovom *Tito*, autora Ive i Slavka Goldsteina. S više od devetsto stranica gusto tiskanog teksta, u tvrdom uvezu i s minimalnom grafičkom opremom (tek po jedna fotografija na početku svakog poglavlja), nova opsežna biografija Josipa Broza Tita predstavljala je velik posao za svoje autore, ali također i velik (ali vrlo ukusan) zalogaj za svoje čitatelje.

Knjiga ne donosi senzacije jer senzacija o Titu više nema. Većina činjenica o Titovu životu poznata je i utvrđena (iako je trud autorskog dvojca u korištenju arhivskim gradivom i bibliografskim materijalom primjetan i hvale vrijedan). Umjesto toga, knjiga donosi preciznu kronologiju događaja vezanih uz život Josipa Broza Tita, s objašnjenjima, zaključcima i svjedočanstvima, često iz prve ruke (jedan od autora, Slavko Goldstein, svjedok je vremena kao partizanski borac, novinar i izdavač), a koji pridonose vjerodostojnosti prikaza. S druge strane, primjetan je relativno mali broj ruskih i sovjetskih izvora u bibliografiji (koristili su se samo posredno), što donekle umanjuje sveobuhvatnost prikaza Titova života, djelovanja i okruženja, prvenstveno u prijeratnom razdoblju.

Tekst je pisan s ekvidistance od mogućih (i danas najčešće prevladavajućih) ekstremnih diskursa i argumentirano pokazuje da „nema nevinih“, ne prizivajući pritom moralni relativizam. Ambivalencija glavnog protagonista i njegovih suradnika prikazana je kroz dokumente vremena, od samog početka, preko 1950-ih i 1960-ih, kada je dominantan osjećaj u društvu bio da se nešto stvara, nešto rađa, da se nešto plodotvorno događa, do brze dekadencije i vrzina kola nesposobnosti i zapletanja u nerješive probleme pred kraj i nakon Titova doba.

Autori nisu upali u zamku, koja se u postjugoslavenskom periodu često koristi u dnevopolitičke svrhe, čak i u publicistici i znanosti: zamku prosuđivanja djelovanja u drugom vremenu prema kriterijima danas prevladavajuće ideologije. Umjesto toga, tekst krasi faktografija, sposobnost sinteze i zaključivanja u duhu vremena te kritički odmak od ideološke obojenosti i anakronizma.

Knjiga je pisana kronološki i organizirana je u 15 poglavlja. To je posve opravdano jer nije bilo razloga za eksperimente. Teme koje intrigiraju hrvatske čitatelje (poslijeratne kontroverze vezane uz Bleiburg i Križni put, Goli otok, odnos Tita i Krležu, odnos Tita i Tuđmana, Hebrang, Šepinac, „Hrvatsko proljeće“, sukob s emigracijom) obrađene su u posebnim glavama, detaljno i argumentirano. Zaključci koji se ovdje mogu izvesti neće biti svima po volji, ali je posrijedi „prava mjera kontroverze“ s činjeničnim pobijanjem

¹ Jasper Ridley, *Tito – biografija*, prevele Vanessa Vasić Janeković i Vesna Domany Hardy, Zagreb: Prometej, 2000.

suvremenih mitova. Kao kuriozitet navodim riječi Franje Tuđmana, izrečene Edi Murtiću nakon izlaska iz istražnog zatvora 1972. (str. 701): „Jebemti, kak mi je dobro tam bilo! Imal sam svoju sobu, svoju biblioteku, kavicu iz hotela ‘Palace’, titulirali su me s ‘druže generale’, a uza sve to Ankica me nije zajejavala!“.

Knjiga odgovara na provokativna pitanja, a spomenut ću samo neka: koju je ulogu igrao Tito u Prvom svjetskom ratu, Oktobarskoj revoluciji i Španjolskom građanskom ratu, kako je preživio i napredovao kroz predratne moskovske godine, kako je pao Milan Gorkić, u kojoj su mjeri Kominternu i Staljin upravljali Komunističkom partijom Jugoslavije prije i početkom Drugog svjetskog rata, kako je izgledalo naličje NOB-a i koje su greške počinjene, zašto Krleža nije otišao u partizane, koliko je bolan bio razlaz sa SSSR-om 1948., koliko su utemeljene općeprihvaćene tvrdnje o razlazima s Hebrangom, Đilasom i Rankovićem, trima najviše pozicioniranim žrtvama režima, kakva je bila Bakarićeva uloga u „Hrvatskom proljeću“, koliko je bilo stvarno značenje Pokreta nesvrstanih, kakav je bio Titov odnos prema Izraelu, je li zaista postojala opasnost od sovjetske invazije, što se odvijalo iza Titove kandidature za Nobelovu nagradu, kako je Tito gubio utjecaj u posljednjoj dekadi svoje vladavine i je li svojom greškom ostavio zemlju nepripremljenu za razdoblje poslije njega te je li Jugoslavija od početka bila osuđena na propast.

Ipak, neka pitanja ostaju otvorena. Malo je prostora posvećeno ljubimcima revizionističkog pristupa; Josipu Kopiniću i Ivanu Krajačiću-Stevi te posebno djelovanju tajnih službi (osim u poglavljima koja se bave emigracijom i, djelomice, padom Rankovića). Je li to zato što je procijenjeno da je njihovo objektivno značenje za razvoj događaja bilo relativno minorno ili se nije htjelo ulaziti u spekulacije bez pravih argumenata (što je inače u knjizi primjetno i pohvalno), trebalo bi pitati autore.

Odgovori na neka pitanja prepušteni su čitateljima: primjerice, je li Džemal Bijedić 1970-ih tri puta imenovan na mjesto predsjednika SIV-a zato što je onemoćali Tito imao snage poduprijeti samo kompromisnog kandidata? Je li Tito potpisao Ustav iz 1974.? Je li prepustio Kardelju samoupravni *tour-de-force* (ZUR) sredinom 1970-ih iz uvjerenja ili gubitka vizije zbog pođmaklih godina?

Titov privatni život bio je tabu tema (ili u najboljem slučaju predmet lakirovke) u vrijeme bivše Jugoslavije. U novije vrijeme tom se temom bavio niz autora (Galović, Jokanović, dr. Matunović, Rašeta, Simčić i, djelomice, mnogo pouzdaniji Marko Vrhunec)², često s nekritičkih ili senzacionalističkih pozicija. Dokumentirani izvori tih autora prošli su kritički filter dvojca Goldstein te su dopunjeni dodatnim arhivskim i dokumentiranim materijalom. Čitateljima će vjerojatno biti simpatično i utješno pročitati da su supružnici Broz prolazili kroz slične probleme kao i većina ostalih ljudi i da su se iza glamura Brijuna, pudlica i putovanja odvijale iste svađe te kulminirali uobičajeni problemi. Utjecaj Jovanke Broz na Tita dugo je bio zamagljen i nedovoljno valoriziran, tako da se prava slika nazire tek sada.

² *Titovi transkripti – Zabranjena ljubav*, pripremili Alen Galović i Boris Rašeta, Zagreb: 24 sata, 2012.; *Posljednji Titovi dani: tajna šifra za preuzimanje vlasti*, uredio Boris Rašeta, Zagreb: 24 sata, 2012.; Žarko Jokanović, *Jovanka Broz – moj život, moja istina*, Beograd: Ringier Axel Springer, 2013.; Aleksandar Matunović, *Jovanka Broz – Tova suvladarica*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2010.; Miro Simčić, *Tito bez maske*, Beograd: Mladinska knjiga, 2008.; Marko Vrhunec, *Šest godina s Titom (1967-1973)*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2001.

I na kraju, kao što je 21. stoljeće demantiralo Francisa Fukuyamu, tako je i ova knjiga korak k revalorizaciji povijesnog razdoblja, koje i dalje često služi kao moneta za namirivanje današnjim političarima. Bez senzacionalizma i zaogrtnja u nepotrebne mitove, historiografski rezervirano, knjiga Ive i Slavka Goldsteina *Tito* detaljno opisuje životni put Josipa Broza Tita, potkrepljujući činjenicama svaku kronološki prikazanu etapu i usput demistificirajući i dezavuirajući besmislice koje okupiraju medijski prostor većine zemalja bivše Jugoslavije.

Je li ovo konačna Titova biografija? Vjerojatno nije, no s obzirom na vremenski odmak i odlazak svjedoka vremena koji bi mogli popuniti praznine, koje se ne nalaze dokumentirane u arhivima, teško je zamisliti nova otkrića, koja bi bacila drukčije svjetlo na cjelokupnu sliku. Hrvatskoj je povijesnoj znanosti sada preostalo da se detaljnije pozabavi parcijalnim epizodama iz Titova života. Nije potrebno posebno naglašavati, ali isto tako gotovo da nije moguće ni preglasati važnost ove knjige za povjesničare i čitatelje ostalih zemalja bivše Jugoslavije. Budući da su u različitim zemljama službeni, ili barem prevladavajući, stavovi prema Titu često dijametralno suprotni, ova objektivna, potpuna i nepristrana biografija mogla bi svugdje poslužiti kao referentna točka ozbiljnog proučavanja Titova života.

Hrvoje Vrbanc

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

47

vol. 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2015.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 47, vol. 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vlatko Previšić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor
Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board
Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Samanta Paronić

Tisak

Web2tisak, Zagreb

Naklada

250 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

RADOVI 47
vol. 2

ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU